

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԿՐԻՍՏՈՒԿԻՈՍ :

Ընդհանուր մարդիկն որ աշխարհիս երեսը ատեն ատեն երեւցեր ու ամբողջ ազգի մը կամ ժողովրդեան մեծամեծ օգուտներ ըրեր են բարոյապէս, արժանի են ոչ միայն այն ազգին կամ ժողովրդեան երախտագիտութեանը, այլ և աշխարհիս ամէն ազգաց տեղեկութեանը և գովեստին : Եւսպիսի կարգէ դուրս մարդկանց մէկն ալ է Չինացւոց մեծանուն փիլիսոփան Կոնփուկիոս, որ իրենց լեզուովը կ'ըսուի Քոնֆուցիս :

Հաւանական կարծեօք աս մարդը Քրիստոսէ 500 տարիի չափ առաջ ծաղկեր է Չինու մէջ, որով գրեթէ մեր Տիգրան Արուսեան թագաւորին ատենները կ'իյնայ : Չինացւոց ազնուական ցեղերէն իջած ուսումնասէր ու ծանրաբարոյ տղայ մը եղեր է պղտիկուց, և իրմէ առաջ գրուած գրքերը կարդալով շատ խելք սորվեր է : Մէկ որդի մը միայն ունեցեր է, բայց իր ցեղը ոչ երբէք դադրեր է Չինու մէջ, և ինչուան հիմա շատ մեծ պատիւ ունի . ասկէ յիսուն տարի մը առաջ տասնըմէկ հազար հոգի են եղեր իր յաջորդները, ան ալ մանչերը միայն :

Կոնփուկիոս իրեք հազարի չափ աշակերտ ունեցաւ կ'ըսեն . ասոնց մէջ հինգ հարիւրը տէրութեան մեծամեծ պաշտօններուն հասան, եօթանասուն հոգի ալ այնչափ երևելի եղան վարքով ու գիտութեամբ որ Չինացւոց մէջ անուննին ու հայրենիքնին ալ տեղնիտեղը գրուած է : Չորս դաս բաժնած էր իր աշակերտները . առաջին դասուն ուսումն էր առաքինութիւն, երկրորդինը ուղիղ մտածութիւն ու աղէկ խօսուածք . երրորդինը քաղաքականութիւն, և չոր-

րորդինը՝ բարոյական նիւթերու վրայ մաքուր լեզուով և յստակ ոճով գրքեր շարադրել :

Կ'ըսեն թէ Կոնփուկիոս ինչ որ ուրիշներուն կ'ապրտարէր՝ առաջ ինքը կը կատարէր . և իրեն գլխաւոր խրատն էր՝ Ետուծոյ հնազանդիլ ու ծառայել, ծնողաց ու թագաւորաց կուրօրէն հըպատակիլ, անձին յաղթել, և ուղիղ խղճմտանքի դէմքան չխորհիլ չխօսիլ ու չգործել : Եթանասունուիրեք տարեկան մեռաւ, ու մահուանը մօտ կուլար կ'ողբար իր ատենի անկարգութեց և մարդկանց աւրուելուն վրայ, այնչափ որ կ'ըսեն թէ իր հիւանդութեան ու մահուանն ալ պատճառը աս մտածութիւնս եղեր է : Աշակերտները այնչափ ցաւեցան իր մահուանը վրայ որ ոմանք ինչուան վեց տարի գերեզմանին քովէն չհեռացան, և հիմայ ալ իր գերեզմանը մեծ ուխտատեղի է Չինաց ժողովրդեանը՝ մեծերուն ու թագաւորներուն :

Եւ յիրաւի շատ զարմանալի կատարելութիւններ կը պատմեն Կոնփուկիոսի վրայ . ծանրակաց ու զուարթ էր կ'ըսեն, հաւատարիմ, արդար ու քաղցրաբարոյ, որով ամենուն սիրտը իրեն կը քաշէր ու ամենուն պատկառելի էր : Քիչ կը խօսէր, շատ կը մտածէր . հարստութիւնն ու պատիւը կ'արհամարհէր . աւելի խիստ էր իր անձին դէմքան թէ ուրիշներուն . և որ ամէն բանէն աւելի զարմանալի է հեթանոս փիլիսոփայի մը վրայ՝ Կոնփուկիոս շատ խոնարհամտութիւն ալ կը ցուցնէր, ու իր պակասութիւնները անպատուակ կը զրուցէր ուրիշներուն :

Կոնփուկիոս գրքեր ալ շարադրեր է, բայց քննիչները շատ կը տարակուսին ան գրքերուն իրաւցնէ իրեն շարադրածն ըլլալուն . ոմանք ինչուան իր վարքին ու պատմութեանը վրայ ալ տարակոյսներ կը հանեն . և սակայն շատ զօրաւոր ապացոյց է աս անձին մեծ ու զարմանալի մարդ եղած ըլլալուն աս բանս՝ որ երկու հազար տարուէն ի վեր այնչափ պատիւ ունի ոչ միայն Չին-

նու երկիրը , այլ նաև Վրորէա , Վո-
լինէին և ուրիշ տեղուանք :

Եւ փիլիսոփային խելացի առաժնե-
րէն մէկ քանին ասոնք են .

“Վայէ որ խոստմունքդ արդար ըլ-
լայ . վասն զի խոստանալէն ետքը՝ կա-
տարելու է :

“Նարստուծիւնն ու փառքը բարիք
են , անոնց փափաքին ալ բնական բան
է . բայց երբոր աս բարիքը առաքինու-
ծեան հետ չեն միաբանիր , խելացի
մարդը զանոնք պիտի արհամարհէ ու
մէկդի ձգէ վեհանձնուծեամբ : Եւ քա-
տուծիւնն ու տգիտուծիւնը չարիք են ,
անոնցմէ փախչիլն ալ բնական է . երբ-
որ խելացի մարդը ասոնց մէջ իյնայ ,
կրնայ աշխատիլ որ ազատի ասոնցմէ ,
բայց առանց յանցանք մը գործելու :

“Երբոր մէկը քեզմէ լաւ մարդ չէ ,
հետը բարեկամուծեամբ մի կապուիր :

“Եւ մեռնիլ կ'ուզես նէ , առաջ
աղէկ ապրիլ սորվէ :

“Բարեաց փոխարէն բարիք ըրէ .
բայց չարեաց փոխարէն չարիք ոչ եր-
բէք :

“Երբոր հայրենեացդ մէջ առաքի-
նուծիւնը հալածուած ու մոլուծիւնը
տիրած է , ձգէ ելիր հայրենիքէդ . բայց
թէ որ գնացած տեղդ քու հայրենեացդ
պակասուծիւնները պիտի տանիս , թը-
շուառ երկրիդ մէջ մնա . դուրս երթալ
լէդ ինչ օգուտ :

“Եւ անրուծիւնը իմաստուծե՛ կե-
ղեն է , բայց անուլ կը պահուի իմաս-
տուծիւնը , :

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սարաշու Վանքին Ղափասաբանագիրքը :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ լրագրոյն 63 թիւը , որ
ազգային լրոց մէջ Սարաշ քաղքին
վանքը եղած Սխիթար Ղաօշի դատաս-
տանագրոց վրայ տեղեկուծիւն մը և
խնդիր մը կուտայ , ձեռուրնիս հասաւ
այն ժամը՝ երբ մենք ալ նոյն դատաս-

տանագրոց հեղինակին և իր իսկագիր
առջի օրինակին վրայ կը խօսէինք մեր
ճեմարանին մէջ . կարդացինք Նայաս-
տանին տուած տեղեկուծիւնն ալ , շը-
նորհակալ եղանք անոնց որ կերպով մը
մեզի իմացուցին մեր սուրբ և անմահ
Լամբրոնացոյն մէկ աշխատանքն ալ ,
և կը փուծանք այն տեղեկուծիւնը
հրատարակողին քանի մը տարակոյսնե-
րը լուծելու , և իմացընելու թէ ինչէն
Լամբրոնացոյն և Ղաօշին գործքերը
իրարու հետ շփոթեր են :

Եւ դ՛նախ աս կ'ըսենք որ Լամբրո-
նացոյն և Սխիթարայ աշխատուծիւն-
ները զատ զատ գործքեր են . առջինի-
նը թարգմանուծիւն է , երկրորդինը
հեղինակաբար գրուած է . Լամբրոնա-
ցոյնը՝ () Եւնաբրո-նի-նի կամ () Եւնա
Գիրք է , ինչպէս որ ինքն ալ միշտ կ'ա-
նուանէ իր թարգմանուծիւնը այն
հրատարակուած յառաջաբանուծեան
մէջ . “Օայս ծայրաքաղ օրէնաբրո-
նի-նի” տառապեալ եպիսկոպոսս
Տարսոնի թարգմանեցի . . . Ղոյր
առ ինքն այս համառօտ քաղաքական
օրէնաբրո-նի-նի . . . Եւրարի թարգ-
մանուծիւն օրէնաբրոն , և այլն . իսկ
Սխիթար Ղաօշին շինածը թէպէտ և
նոյն կամ նման է նիւթը , բայց միշտ
Ղափասաբանայ գիրք կամ Ղափասաբանա-
գիրք կ'ըսուի . ինչպէս նոյն օրագրին
մէջ բերուած վերջի հատուածը կ'իմա-
ցընէ , որ է բուն Սխիթարայ Ղաօշին
խօսքը որ կ'ըսէ . “Եւ նախագրուծիւն
գրոցս դափասաբանի . . . Նիւսել զիրս
դափասաբանի . . . Փոխել զիրս դափաս-
բանի , :

Եւ երկու գրուածքը , և այն հրա-
տարակեալ երկու յառաջաբանուծիւն-
ները տարբեր հեղինակէ և ժամանակէ
գրուած ըլլալն ալ յայտնի է նոյն տեղը ,
որովհետեւ Լամբրոնացին յայտնի կ'ի-
մացընէ որ օրինագրուծեանց համար
խնդիրը եղաւ ՈԽԲ թուին (1193) և
ինքը թարգմանեց ՈԽԵԼՆ (1196 կամ
ասոր մօտ տարի մը) . իսկ ետքի յառա-
ջաբանը , որ է Սխիթարայ , կ'ըսէ թէ
ՈԼԳ թուին (1184) ձեռք զարկինք աս